

Marina Radovanović*
*Institut za međunarodnu
politiku i privredu, Beograd*

Strateška stabilnost u multipolarnom svetu

Marina Kostić Šulejić, *Strateška
stabilnost u multipolarnom
svetu*, Institut za međunarodnu
politiku i privredu, Beograd,
2022, str. 259.

„Nuklearni rat ne može da se dobije, i ne sme nikada da se vodi” upozorili su najpre Ronald Regan (Ronald Reagan) i Mihail Gorbačov (Mihail Gorbačev) 1985. godine, da bi istu misao posle više od dve decenije apostrofirao aktuelni američki predsednik Džozef Bajden (Joseph Biden), govoreći o budućem ugovornom okviru za kontrolu strateškog naoružanja koji bi potencijalno nasledio tzv. Novi START (Sporazum između SAD i Ruske Federacije o merama za dalje smanjenje i ograničenje strateškog

ofanzivnog naoružanja). Globalni značaj i istrajnost ovog upozorenja i, čini se, nikad aktuelniji momenat za njegovo vraćanje na pijedestal međunarodne politike – čine delo *Strateška stabilnost u multipolarnom svetu* autorke Marine Kostić Šulejić posebno važnim doprinosom savremenoj nauci o međunarodnim odnosima.

Danas, kada se uveliko zašlo u drugu godinu oružanog sukoba u Ukrajini, i kada zategnuti odnosi dve vodeće svetske sile – SAD i Rusije – prete da ugroze ravnotežu snaga i ukupnu stabilnost međunarodnog poretka, od nepresušnog značaja jeste povratak na same temelje takve stabilnosti. U nameri da dovoljno precizno, ali i dovoljno obuhvatan, prikaže i razradi shemu strateške stabilnosti u savremenim međunarodnim odnosima, Kostić Šulejić deli analizu na pet sastavnih celina. Premda svaki od nivoa analize pokriva zasebne komponente strateške stabilnosti – istorijski razvoj i krovna načela, nosioce sistema strateške stabilnosti, te pitanja proširivanja i produbljivanja težišta strateške stabilnosti – ovi analitički nivoi sve vreme ostaju međusobno povezani i zavisni, postepeno gradeći ukupan mozaik strateške stabilnosti danas.

U prvom delu analize predstavljena je konceptualna matrica koja

* marina.radovanovic@diplomacy.bg.ac.rs; marinaradovanovic1995@gmail.com

je važna za potpunije razumevanje dimenzija pojma strateške stabilnosti. Postavljajući problem kontrole nuklearnog naoružanja kao centralni element (samo)održanja strateške stabilnosti, Kostić Šulejić ukazuje na same korene ovakvog pristupa. Počev od tzv. nuklearne revolucije početkom druge polovine dvadesetog veka, preko hladnoratovskih kriza (berlinske i kubanske) ranih šezdesetih godina, do sveprisutnog straha od (ne)namernog lansiranja nuklearnih arsenala – postepeno se gradila ideja o neophodnosti ugovornog regulisanja kontrole strateškog naoružanja. Vodeći se načelom „uzajamno garantovanog uništenja“, te pitanjem održanja sposobnosti za „drugi nuklearni udar“ – SAD i SSSR, kao vodeće nuklearne sile hladnoratovskog doba, stvarale su bilateralnu okosnicu sistema kontrole strateškog naoružanja. Iako u svojoj srži bilateralan, ovakav pristup kontroli strateškog naoružanja u značajnoj meri je podstican i podupiran širim trendom širenja nuklearnog naoružanja, koji je zahvatio i Kinu, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francusku. U tom smislu, autorka posebno naglašava koncentrisanje kontrole strateškog naoružanja oko ideje o zaustavljanju dalje proliferacije, kako po horizontalnoj (među državama) tako i po vertikalnoj ravni (u pogledu bujanja vrsta i tipova strateškog ofanzivnog naoružanja).

Težišna osa strateške stabilnosti, formirana oko SAD i SSSR, prema oceni Kostić Šulejić, svoja temeljna obeležja zadržava i u posthladnoratovskom periodu. Ova obeležja kon-

centrišu se oko relacija koje nosioci sistema oblikuju među sobom, ali i u odnosu na druge relevantne aktere. Tako se jednaka važnost pridaje opstanku *načela pariteta* strateških ofanzivnih snaga SAD i SSSR (Rusije) i *načela dispariteta* dveju država u odnosu na ostale države koje poseduju nuklearno oružje. Posvećenost potonjih zaustavljanju dalje proliferacije nuklearnog oružja i održanju načela dispariteta – neodvojiva je od posvećenosti samih nosilaca sistema ciljevima smanjenja i ograničenja strateškog ofanzivnog naoružanja.

Opstanak pariteta, odnosno istrajnost SAD i Rusije u održavanju postojećeg režima strateške stabilnosti, problematizuje se u drugom i trećem delu analize. Tako su rasprave o produžetku Novog STARTA, kao (još uvek) najznačajnijeg ugovornog aranžmana unutar postojećeg režima kontrole strateškog naoružanja, postavljene u širi kontekst rusko-američkih odnosa u toku prve dve decenije XXI veka. Ovaj kontekst prožet je razlikama u poimanju nuklearne politike, pravaca razvoja u pogledu kontrole strateškog naoružanja, ali i bezbednosnih pretnji i bezbednosne arhitekture Evrope. U tom smislu, posebno je podvučeno različito viđenje pitanja proširenja NATO na države Istočne Evrope, u prvom redu na Ukrajinu i Gruziju. Premda duboko ukorenjene u spoljnopolitičkim i bezbednosnim platformama i jedne i druge države – postojeće razlike, barem za sada, nisu dovele u pitanje sam opstanak uspostavljenog režima kontrole strateškog naoružanja, koncentrisanog oko Novog STARTA.

Međutim, pitanja opstanka i modaliteta kontrole strateškog naoružanja posle 2026. godine, kada će prestati važenje Novog STARTA, bez mogućnosti novog produženja – ne mogu se posmatrati odvojeno od novih tendencija pod okriljem odbrambenih politika dveju država. Pitanje režima kontrole konvencionalnih snaga, ranije koncentrisanog oko Ugovora o konvencionalnim snagama u Evropi iz 1990. godine, modernizacija strateškog naoružanja i pojava novih domena ratovanja, poput svemira i sajber prostora, problem ugovornog regulisanja protivrakete odbrane, odnosno veze između strateškog ofanzivnog i strateškog defanzivnog naoružanja, pitanje kontrole nestrateškog nuklearnog oružja i regulisanja tzv. proliferacijskih kriza, te obezbeđenje pretpostavki za delotvorniji sistem verifikacije i transparentnosti kontrole strateškog naoružanja – najvažnija su pitanja koja se otvaraju prilikom promišljanja o budućnosti dijaloga SAD i Rusije o strateškoj stabilnosti. Pažljivo razlažući kontekst i dimenzije svakog od postavljenih pitanja, Kostić Šulejić ne zanemaruje njihovu međuslovljenost. Ukupno uzev, ovakvo otvaranje analitičkog terena za promišljanja o mogućnostima produblivanja strateške stabilnosti danas od osobite je važnosti u uslovima sveprisutne krize poverenja između samih nosilaca sistema.

Ova kriza poverenja u određenoj meri se preliva i na druge aktere koji su važni u procesu održavanja postojećeg, ali i u eventualnom oblikovanju budućeg režima kontrole

strateškog naoružanja, čije se konture, za sada, ne mogu precizno utvrditi. Stoga, Kostić Šulejić posebno se obazire i na položaj Kine, Francuske i Ujedinjenog Kraljevstva, kao nuklearnih sila koje su članice Sporazuma o neširenju nuklearnog naoružanja (engl. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – NPT), u savremenoj arhitekturi strateške stabilnosti. U tom smislu, naspram percepcija SAD i Rusije o mogućnostima, potrebama i željenim formatima multilateralizacije pregovora o kontroli strateškog naoružanja – analizirani su preduslovi koje ispostavljaju Kina, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Premda svaka od triju država ističe posebne preduslove, a u skladu sa sopstvenim percepcijama spoljnopoličkog okruženja i bezbednosnih pretnji, najmanji zajednički sadržalac ovih preduslova ostaje insistiranje na pregovaranju na ravnopravnim osnovama.

Situaciju u vezi sa potencijalnom multilateralizacijom pregovora o kontroli strateškog naoružanja dodatno komplikuje i pitanje mogućeg učešća ostalih država koje poseduju (ili se veruje da poseduju) nuklearno naoružanje – Indije, Pakistana, Severne Koreje i Izraela – koje pritom nisu deo ugovornog okvira neproliferacije nuklearnog oružja. Uprkos delovanju ovih država „na marginama” savremenog režima kontrole strateškog naoružanja, njihove nuklearne politike, proces modernizacije naoružanja, ali i višestruke bezbednosne kalkulacije – nisu zanemarljiv deo ukupne jednačine strateške stabilnosti danas.